

Misja Konsulatu Rzeczypospolitej Polskiej w Wilnie (1998–2002)

Wstęp

Niniejszy artykuł przedstawia wyartykułowaną rolę Konsulatu Generalnego RP w Wilnie w zakresie współpracy z mniejszością polską na Litwie. Podstawowym zadaniem konsulatów jest wsparcie obywateli kraju poza jego granicami oraz rozwój stosunków dobrosąsiedzkich z krajem przyjmującym. W odniesieniu do Litwy obowiązki konsularne nabierają dodatkowego znaczenia z uwagi na to, iż kraj ten zamieszkuje blisko 200 tysięcy osób deklarujących się jako Polacy, co stanowi 7% ogółu społeczeństwa. To mniejszość narodowa, która bardzo pręźnie działa na rzecz utrwalenia swojej tożsamości. Celem artykułu jest ukazanie roli oraz działań KG RP w Wilnie na rzecz polskiej mniejszości narodowej na Litwie. Analiza i sygnalizowanie wszelkich problemów istotnych dla terażniejszości i przyszłości litewskich Polaków w wielu wypadkach przyczyniały się do poprawy ich sytuacji, zmian decyzji rządowych i potwierdzały, iż rodacy z Polski wspólnie z Polakami z Litwy stanowią jeden naród. Dokumenty, artykuły prasowe i konkretne działania, wydarzenia potwierdzają, iż praca KG w Wilnie była jeszcze jednym głosem, który wspierał Polaków na Litwie.

Cele i zadania placówek konsularnych

Każde państwo, również Polska, stara się zaznaczyć swoją obecność i miejsce w polityce świata. Jednym ze sposobów jest prowadzenie w różnych częściach świata przedstawicielstw – służby zagranicznej. Polska służba konsularna, po odzyskaniu niepodległości przez państwo polskie, rodziła się jako część służby zagranicznej. Zadania z zakresu funkcji konsularnych definiowała *Ustawa z dnia 11 listopada 1924 r. o organizacji konsulatów i o czynnościach konsulów*², która stanowiła, że „zadaniem

¹ <https://orcid.org/0000-0002-7875-9610>

² Dz.U., 1924, nr 103, poz. 944.

konsulów jest obrona interesów gospodarczych Rzeczypospolitej Polskiej, opieka nad obywatelami polskimi za granicą i czuwanie nad wykonaniem umów międzynarodowych”. W ramach budowania stosunków konsularnych z innymi państwami wzorowano się – jak wskazuje Aleksander Wasilewski – na doświadczeniach innych państw: konwencjach rosyjsko-greckiej z 1911 r. oraz niemiecko-bułgarskiej z 1912 r.³

Placówki konsularne odgrywały bardzo ważną rolę w przełomowych momentach najnowszej historii Polski. Po odzyskaniu niepodległości służyły wielu tysiącom obywateli polskich, wcześniejszym poddanym mocarstw zaborczych oraz obywatelom innych państw, w odzyskaniu lub uzyskaniu obywatelstwa polskiego, a zatem zdobyciu możliwości pełnoprawnego uczestniczenia w życiu odradzającej się Polski. Po wybuchu wojny w 1939 r. konsulaty musiały zaś zadbać o przetrwanie i utrzymanie ciągłości państwowości polskiej oraz udzielanie pomocy rozproszonej po świecie polskiej diasporze. Takim przełomowym momentem było również wycofanie przez mocarstwa zwycięskie w II wojnie światowej uznania dla polskiego rządu w Londynie w lipcu 1945 r. Choć nadal po tym okresie funkcjonowały struktury polskiego rządu emigracyjnego i w różnej postaci realizowano funkcje konsularne⁴.

Obecnie Polska utrzymuje stosunki dyplomatyczne ze wszystkimi 193 państwami członkowskimi ONZ, Stolicą Apostolską oraz Suwerennym Wojskowym Zakonem Maltańskim. W znakomitej większości tych państw Polska prowadzi różnego rodzaju placówki dyplomatyczne:

- **Ambasada** – stałe misje dyplomatyczne, przedstawicielstwa Polski w innych państwach, najczęściej znajdujące się w stolicy państwa, z którym utrzymywane są stosunki dyplomatyczne⁵;

³ Szerzej o tym zob.: Wasilewski Aleksander, *Polska służba konsularna 1918–1939 (akty prawne, organizacja, działalność)*, Toruń 2004.

⁴ *Urzędy konsularne Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1945. Informator archiwalny*, (oprac.) Ceranka Paweł, Szczepanik Krzysztof, Warszawa 2020, s. 6.

⁵ Polska ma 89 ambasad w różnych państwach świata, których celem jest, m.in.: reprezentowanie państwa wysyłającego w państwie przyjmującym; ochrona w państwie przyjmującym interesów państwa w granicach ustalonych przez prawo międzynarodowe; prowadzenie rokowań z rządem państwa przyjmującego; poznawanie wszelkimi legalnymi sposobami warunków panujących w państwie przyjmującym i zachodzących w nim wydarzeń oraz relacjonowanie rządowi państwa wysyłającego; umacnianie przyjaznych stosunków między państwem wysyłającym i przyjmującym oraz rozwijanie stosunków gospodarczych, kulturalnych, wojskowych i naukowych.

- **Instytut Polski** – podlegająca ministrowi spraw zagranicznych placówka, której zadaniem jest promocja Rzeczypospolitej Polskiej na świecie⁶;
- **Konsulat** – urząd państwa wysyłającego w państwie przyjmującym⁷;
- **Stale przedstawicielstwo** – to misja dyplomatyczna Polski przy organizacjach międzynarodowych⁸;
- **Misja Rzeczypospolitej Polskiej** – stałe misje dyplomatyczne w dwóch miejscach na świecie – w Autonomii Palestyńskiej oraz na Tajwanie⁹.

Obecnie urząd konsularny to urząd państwa wysyłającego w państwie przyjmującym, funkcjonujący na podstawie *Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych*¹⁰. Na czele urzędu stoi kierownik urzędu konsularnego, a sam urząd działa na obszarze uzgodnionym z państwem przyjmującym, tzw. okręgu konsularnym. Podstawą pełnienia funkcji przez kierownika urzędu konsularnego są listy komisyjne określające jego rangę, siedzibę i okręg konsularny, które państwo przyjmuje w drodze *exequatur*. Konsulat może być podzielony administracyjnie na Wydziały/Sekcje np. Wydział Ekonomiczny, Wydział Ochrony, Sekcja Wizowa, Sekcja gospodarcza¹¹.

⁶ Dzięki instytutom polskie instytucje kultury, takie jak: Polski Instytut Sztuki Filmowej, Instytut Książki, Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego, Narodowy Instytut Fryderyka Chopina czy Instytut Adama Mickiewicza, mogą nawiązywać współpracę międzynarodową oraz rozpowszechniać wiedzę o polskich dokonaniach w różnych dziedzinach kultury i nauki. Obecnie na świecie działa 25 instytutów polskich, m.in. w Berlinie, Madrycie, Sztokholmie i Tel Awiwie.

⁷ Dla Polski i Polaków działają konsulaty generalne i honorowe, tymczasowe punkty konsularne oraz wydziały konsularne ambasad. Na świecie działa kilkaset polskich placówek konsularnych różnego typu.

⁸ Stałe przedstawicielstwa działają analogicznie do ambasad tworzonych w obcych państwach. Obecnie działa 10 takich przedstawicielstw RP.

⁹ Potrzeba utworzenia misji w tych rejonach podyktowana była żywotnymi polskimi interesami oraz brakiem możliwości stworzenia w tych miejscach polskich ambasad – Autonomia Palestyńska i Tajwan nie są bowiem państwami uznanymi na arenie międzynarodowej.

¹⁰ *Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych sporządzona w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r.*, Dz.U., 1982, nr 13, poz. 98.

¹¹ Skóra Wojciech, *Służba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej. Organizacja, kadry i działalność*, Toruń 2006.

Opieka konsularna ma zasadniczo charakter prewencyjny. Polega na ochronie obywateli zamieszkałych za granicą przez placówki konsularne ich państwa¹². Prawo Konsularne Rzeczypospolitej określa funkcje konsularne jako ogół działań i czynności, do których konsul jest uprawniony zgodnie z przepisami prawa polskiego, prawa międzynarodowego, prawa Unii Europejskiej oraz zwyczajami międzynarodowymi. W ich ramach Konsul:

- 1) chroni prawa i interesy Rzeczypospolitej Polskiej (RP) oraz jej obywateli w granicach dozwolonych przez prawo międzynarodowe;
- 2) działa na rzecz rozwijania przyjaznych stosunków oraz współpracy między RP a państwem przyjmującym;
- 3) podejmuje działania na rzecz umacniania więzi między RP a obywatelami polskimi, osobami polskiego pochodzenia oraz osobami deklarującymi przynależność do Narodu Polskiego, zamieszkałymi w państwie przyjmującym;
- 4) działa na rzecz polskiej mniejszości narodowej oraz praw i wolności osób należących do tej mniejszości, określonych w ustawodawstwie państwa przyjmującego, w umowach międzynarodowych, a także w dokumentach Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie;
- 5) czuwa w zakresie swojej właściwości nad wykonywaniem umów międzynarodowych obowiązujących w stosunkach między RP a państwem przyjmującym;
- 6) działa na rzecz rozwijania i pogłębiania współpracy gospodarczej, naukowej, technicznej oraz kulturalnej między RP a państwem przyjmującym, jak również na rzecz promocji polskiej gospodarki, nauki i kultury oraz języka polskiego;
- 7) przedstawia organom i opinii publicznej państwa przyjmującego informacje o polityce zagranicznej i wewnętrznej RP oraz o rozwoju polskiej gospodarki, nauki i kultury;
- 8) zapoznaje się z sytuacją w państwie przyjmującym, w szczególności ze stanem jego gospodarki, nauki i kultury, oraz z ustawodawstwem państwa przyjmującego i umowami zawieranymi przez to

¹² Muszyński Mariusz, *Opieka dyplomatyczna i konsularna w prawie wspólnotowym*, „Kwartalnik Prawa Publicznego”, 2002, nr 2/3, s. 146.

państwo, jak również udziela informacji w tym zakresie zainteresowanym obywatelom polskim oraz właściwym organom i instytucjom w RP¹³.

Konsulat Generalny w Wilnie

Kształtowanie się nowoczesnej dyplomacji Polski i Litwy rozpoczęło się w okresie dwudziestolecia międzywojennego – czasach trudnych dla Litwy i Polski warunków wewnętrznych i międzynarodowych. Próby nawiązania kontaktów dyplomatycznych poprzez konsultacje i rozmowy sondażowe oraz wysyłanie przez obydwaj kraje nieoficjalnych wysłanników, odbywały się kilkakrotnie, ale bez skutku¹⁴. Oficjalnie stosunki Litwy z Polską ociepliły się po przyjęciu przez Litwę 17 marca 1938 roku ultimatum Polski o natychmiastowym nawiązaniu stosunków dyplomatycznych. Wyrazem owego wydarzenia było powołanie na mocy prawa 30 marca wydziału konsularnego RP w Kownie¹⁵.

Normujące się stosunki między Litwą i Polską przerwał wybuch II wojny światowej, która dla obu narodów oznaczała ogrom tragedii, zniszczeń i miliony ofiar. Działania wojenne spowodowały zaprzestanie działalności większości polskich placówek dyplomatycznych. A tymczasem sytuacja generowała potrzebę organizowania nowych placówek konsularnych – liczne wojenne migracje Polaków i tworzenie się coraz to nowych skupisk polonijnych. Po wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej w czerwcu 1941 r. ZSRR przywrócił relacje dyplomatyczne z Polską i zgodził się na urzędowanie na terenie ZSRR jedynej polskiej ambasady i czasowe funkcjonowanie 20 jej delegatur¹⁶. Władze Kremla nie zgadza-

¹³ Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. *Prawo konsularne*, Dz.U., 2015, poz. 1274.

¹⁴ Wilczewski Dominik, *Żyjemy życiem odrębnym, oddzieleni sztucznym parawanem, przeszkodą, zbudowaną ze złej woli, murem chińskim*, [w:] Jazavita Simonas, Wilczewski Dominik, *Najciemniejsza noc jest tuż przed świtem. 80. rocznica nawiązania stosunków dyplomatycznych pomiędzy Polską a Litwą*, Wilno 2018, s. 24, https://instytutpolski.pl/vilnius/wp-content/uploads/sites/24/2019/06/1938_ebook.pdf [dostęp: 10.04.2023].

¹⁵ Ceranka Paweł, Szczepanik Krzysztof (opr.), *Urzędy konsularne Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1945. Informator archiwalny*, Warszawa 2020, s. 194.

¹⁶ W latach 1941–1943 działała jedynie Ambasada Polska w Moskwie (później przeniesiona do Kujbyszewa), którą zlikwidowano w kwietniu 1943 r. Szubtarska Beata, *Ambasada polska w ZSRR w latach 1941–1943*, Warszawa 2005; Grzybowski Jerzy,

ły się na tworzenie polskich konsulatów, ponieważ – ich zdaniem – nie sprzyjały temu warunki wojenne¹⁷.

Okres przynależności Litwy do ZSRR i funkcjonowania Polskiej Republiki Ludowej jako państwa satelickiego tegoż Związku Radzieckiego był dyplomatycznie dla tych krajów zamknięty, pomimo, iż PRL wielokrotnie zwracało się do władz radzieckich o możliwość otwarcia placówki konsularnej w Wilnie. Dopiero wydarzenia ostatniej dekady ubiegłego stulecia w stosunkach polsko-litewskich oznaczały poszukiwanie rozwiązań, których efektem stało się strategiczne partnerstwo obu państw.

Uchwalenie przez Radę Najwyższą LSRR *Aktu przywrócenia niepodległości Państwa Litewskiego* w marcu 1990 r. stworzyło realne warunki do wznowienia stosunków międzypaństwowych z Polską. Po oficjalnym uznaniu przez Polskę niepodległości Litwy nawiązano, a właściwie, z punktu widzenia prawa międzynarodowego, wznowiono stosunki dyplomatyczne, które przerwano po 12 września 1939 r. W październiku otwarto ambasadę litewską w Warszawie, a w listopadzie – polską w Wilnie¹⁸. Polska nie zdołała wówczas uzyskać zgody na otwarcie konsulatu w Wilnie z powodu protestów środowisk nacjonalistycznych¹⁹.

Wyrazem zmiany relacji między Polską i Litwą, opartych na zasadach realizmu politycznego, a nie zdominowanych emocjami i zaszłościami historycznymi, stało się wydarzenie z dnia 26 kwietnia 1994 r., kiedy prezydenci obu krajów – Lech Wałęsa i Algirdas Brazauskas – podpisali w Wilnie *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską*

Ambasada RP w Kujbyszewie wobec problemu obywateli polskich narodowości białoruskiej i ukraińskiej w ZSRR w latach 1941–1943, [w:] Stroński Henryk, Seroczyński Grzegorz (red.), *Polska dyplomacja na Wschodzie w XX – początkach XXI wieku*, Olsztyn–Charków 2010, s. 455–462.

¹⁷ Zgodnie z wymogami prawa międzynarodowego rząd radziecki musiałby zapewnić konsulatom należne prawa dyplomatyczne, bezpieczeństwo pracy oraz stałą komunikację kurierską, niezależną od miejscowych władz. Szubtarska Beata, *Zarys działalności konsularnej ambasady RP w ZSRR w latach 1941–1943*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”, 2003, t. 38, s. 279.

¹⁸ Modzelewski Wojciech Tomasz, *Dwie dekady stosunków Polski z Litwą – wymiar polityczny*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, 2012, nr 3, s. 287.

¹⁹ Mróz Maciej, *Stanowisko Polski wobec niepodległości Republiki Litewskiej*, s. 15–22, [w:] Mróz Maciej, *Wybrane aspekty relacji polsko-litewskich w latach 1991–2019 i ich wpływ na kondycję mniejszości polskiej w Republice Litewskiej. Raport*, Warszawa 2020.

*o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy*²⁰. Odprężenie po jego podpisaniu było odczuwalne wśród polityków, w tonie publicystyki, reakcjach wielu środowisk, zwłaszcza intelektualnych i inteligentnych. Nastąpiło otwarcie na kontakty z Polską. Stosunki polsko-litewskie weszły w nową fazę – stały się przyjazne.

Konsulat Generalny RP w Republice Litewskiej jako samodzielna jednostka dyplomatyczna funkcjonował w latach 1991–2008²¹. Urząd Konsularny RP w Wilnie obsługiwał również Punkt Konsularny w Kownie. Ze względu na to, iż w Kownie nie było stałego pracownika merytorycznego, Punkt Konsularny działał jedynie jako punkt konsultacyjny.

Pierwszym polskim powojennym oficjalnym przedstawicielem na Litwie w randze *chargé d'affaires* w latach 1991–1992 był kierownik Wydziału ds. Polonii MSZ RP Mariusz Maszkiewicz²², który następnie przez dwa lata (1992–1994) pełnił funkcję radcy-ministra Ambasady RP w Wilnie. Podczas dyskusji dyplomatów obu krajów w 2018 r. były Konsul stwierdził, iż: „To był ważny czas, i dla Litwy i dla Polski, (choć) uczciwie muszę przyznać, że nie za bardzo wówczas rozumiałem, co się dzieje”. Dopiero po 20 latach od zapoznania się z pewnymi dokumentami dowiedział się, że w okresie walki o niepodległość Litwy „Moskwa była gotowa wręczyć broń litewskim Polakom, by walczyli o autonomię...

²⁰ Dz.U., 1995, nr 15, poz. 71.

²¹ *Decyzja Nr 57 Ministra Spraw Zagranicznych z dn. 18 lipca 2008 r. w sprawie likwidacji Konsulatu Generalnego RP w Wilnie oraz wyznaczeniu okręgu konsularnego Ambasady RP w Republice Litewskiej*, Dz.Urz.MSZ.2008.4.122.

²² Mariusz Maszkiewicz – socjolog, dyplomata, publicysta, działacz społeczny i gospodarzy. Zakładał pierwszy polski konsulat w Grodnie, pełnił funkcję Konsula Generalnego w latach 1994–1997. Od 1998 do 2002 r. był ambasadorem RP w Białorusi. 24 marca 2006 r. został zatrzymany na placu Październikowym w Mińsku przez białoruską milicję w trakcie trwającego protestu młodzieży po wyborach prezydenckich. Białoruski sąd wymierzył mu karę 15 dni aresztu. Wobec groźby nowych oskarżeń ze strony KGB i długiego więzienia doszło do międzynarodowej reakcji i licznych protestów, w tym także do protestu głodowego Jerzego Maszkiewicza – 72-letniego ojca Mariusza Maszkiewicza. Skutkiem nacisków zwolniony został z aresztu i wrócił do kraju 7 kwietnia 2006 r. W latach 2013–2016 pracował w Departamencie Dyplomacji Publicznej i Kulturalnej MSZ. W listopadzie 2016 r. został mianowany przez prezydenta RP ambasadorem w Gruzji. Wyróżniony Krzyżem Wolności i Solidarności za działalność opozycyjną w latach 80. W 2001 r. z rąk Prezydenta Litwy V. Adamkusa otrzymał Order Giedymina za wkład w rozwój stosunków polsko-litewskich. W 2012 r. MSZ Litwy przyznało mu honorowe odznaczenie Gwiazda Dyplomacji.

Ktoś nad tym czuwał, abyśmy żyli we wrogości, i była rzesza ludzi, która nad tym codziennie pracowała, i aż cud, że nam suchą nogą udało się przez to przejść”²³.

Urząd Konsula Generalnego RP w Wilnie w latach 1992–1996 piastował Dobiesław Rzemieniewski²⁴. Zarówno podczas pełnienia służby konsularnej, jak również później jako przedstawiciel Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP stawiał na wspieranie edukacji młodzieży w kraju zamieszkania. „W Polsce jest wielu zwolenników innego sposobu pomocy rodakom na Wschodzie – bardziej celowe byłoby więcej środków przeznaczać na stypendia dla studentów studiujących na Litwie, na studia semestralne, praktyki w Polsce itp. Zasady przyznawania stypendiów MEN-u będą się zmieniać w zależności od potrzeb oraz efektywności obecnego systemu kształcenia. Zdolna, wykształcona młodzież jest nam potrzebna tutaj, na Wileńszczyźnie”²⁵. „Zależy nam na tym, aby młodzież podejmowała studia na miejscu i nie zasilą emigracji w Polsce”²⁶.

Od 1996 do 1998 r. funkcję Konsula Generalnego RP w Wilnie pełnił Waldemar Lipka-Chudzik²⁷. Podczas posiedzenia stałej komisji sejm-

²³ Akińczo Aleksandra, *Ambasador RP w Wilnie: na Litwie większa życzliwości wobec Polski*, PAP, 20.06.2018, <https://dzieje.pl/aktualnosci/ambasador-rp-w-wilnie-na-litwie-wieksza-zyczliwosci-wobec-polski> [dostęp:10.04.2023].

²⁴ Dobiesław Rzemieniewski – urzędnik państwowy. Działacz opozycji demokratycznej i niezależnego ruchu studenckiego w latach 80. Redaktor i dziennikarz prasy drugoobiegowej, współpracownik niezależnych wydawnictw. W latach 1989–1990 dziennikarz „Gazety Wyborczej”. Autor artykułów i publikacji książkowych na temat Europy Wschodniej. W latach 1991–1992 wicekonsul RP we Lwowie, a w latach 1992–1996 konsul generalny RP w Wilnie. W latach 1996–1999 kierował komórkami odpowiedzialnymi za sprawy Polonii i Polaków za granicą w MSZ. Od 1997 r. urzędnik mianowany. Od 2000 r. urzędnik MSWiA. W latach 2000–2016 naczelnik Wydziału Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Na początku lat dwutysięcznych sekretarz Międzyresortowego Zespołu do Spraw Mniejszości Narodowych, a w latach 2005–2016 członek Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Odznaczony Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

²⁵ Sosno Barbara, *Konkurs większy niż w latach poprzednich*, „Kurier Wileński”, 8 czerwca 1996 r.

²⁶ *Komisja Łączności z Polakami za Granicą*, nr 22, Biuletyn nr 1633/III, 15-06-1999, <http://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/0/752B7F1C792983C0C1256B730036DA84> [dostęp: 10.04.2023].

²⁷ Waldemar Lipka-Chudzik w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych pełnił funkcję radcy prawnego. Następnie pracował w Misji Wojskowej w Berlinie. Od 1981 do 1985

wej rządu polskiego Komisji Łączności z Polakami za Granicą w dniu 14 marca 1997 r. przewidywano tylko jeden punkt – omówienie sytuacji Polaków na Litwie. Obecni przedstawiciele Polaków na Litwie (Prezes Polskiej Macierzy Szkolnej na Litwie Józef Kwiatkowski, reprezentant prezesa Związku Polaków na Litwie Czesława Paczkowska, Przewodniczący Rady Kongresu Polaków Litwy Adam Błaszkievicz) zgodnie wskazywali na wspólny cel – zachowanie tożsamości narodowej oraz problemy szkolnictwa polskiego na Litwie (brak pomocy naukowych, materiałów dydaktycznych) i zwrotu ziemi prawowitym właścicielom. Konsul W. Lipka-Chudzik podkreślał, iż temat szkoły polskiej na Litwie jest bardzo aktualny. Apelował wówczas: „Zastanówmy się, czy jeśli rzeczywiście chcemy podążać razem, nie powinniśmy coś zrobić wspólnie. Są źli ludzie na Litwie i są źli ludzie w Polsce. Są dobrzy ludzie w jednym kraju i są dobrzy w drugim. Wykorzystajmy tych wszystkich dobrych ludzi, żeby móc faktycznie zadziałać. W przeciwnym razie znowu przez następne 30 lat będziemy się wzajemnie obrażać. Nic dobrego z tego nie będzie”²⁸. W. Lipka-Chudzik jako pierwszy zaczął szukać sponsorów (sam został sponsorem) na renowację i otwarcie Muzeum Adama Mickiewicza przy Bibliotece Uniwersytetu Wileńskiego przy Zaułku Bernardyńskim 11, w domu, w którym mieszkał swego czasu Adam Mickiewicz²⁹.

Decyzją Ministra Spraw Zagranicznych Bronisława Geremka z dn. 18 marca 1998 r. na stanowisku Konsula Generalnego RP w Wilnie na podstawie umowy o pracę został zatrudniony³⁰ profesor Mieczysław Jackiewicz³¹. Algirdas Saudargas, Minister Spraw Zagranicznych Litwy

był Konsulem Generalnym PRL w Nowym Jorku. W latach 1986–1989 – wicedyrektor Departamentu Konsularnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych. W 1994 r. został doradcą ministra Mirosława Pietrewicza w zakresie koordynacji w skali kraju spraw polonijnych, zajmował się problematyką działania resortu na Wschodzie. Od 1996 do 1998 Konsul Generalny RP w Wilnie.

²⁸ *Komisja Łączności z Polakami za Granicą*, nr 58, Biuletyn nr 3440/II, 14-03-97, <https://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/e7da7aee89713a06c1256b6e0044f66b/fef9c3f58ad429d5c1256b7200516cf8> [dostęp: 10.04.2023].

²⁹ Szpala Mateusz, *Dom, w którym żyje duch romantyzmu*, „Kurier Wileński”, 3 grudnia 2010 r.

³⁰ *Akta osobiste*, Archiwum MSZ, n.n. 72/12, w. 8, t. 36994, s. 11.

³¹ Mieczysław Jackiewicz – profesor doktor habilitowany w zakresie literaturoznawstwa polsko-litewskiego i polsko-białoruskiego, tłumacz literatury litewskiej

w dniu 2 kwietnia zatwierdził stanowisko M. Jackiewicza jako Konsula Generalnego obejmującego całe terytorium Litwy³². Wśród spraw związanych z ochroną praw polskiej mniejszości na Litwie problemy oświaty były dla MSZ kwestią pierwszoplanową i tak traktował, poprzez monitorowanie i nieustanny kontakt ze szkołami polskimi, nauczycielami i uczniami, tę kwestię Konsulat Generalny i konsul M. Jackiewicz, który w pracach Komisji ds. Mniejszości Narodowych bardzo uważnie analizował sytuację³³. Ciąg dalszy artykułu jest poświęcony szczegółowej analizie pracy KG w Wilnie za czasów kadencji M. Jackiewicza.

Ostatnim konsulem Konsulatu Generalnego RP w Wilnie jako samodzielnej jednostki dyplomatycznej był Stanisław Kazimierz Cygnarowski³⁴. Obejmując stanowisko, wizję swojej pracy w placówce przed-

i rosyjskiej, dyplomata. Wykładowca Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. W 1997 r. został stażystą stypendium Jerzego Giedroycia w Paryżu. Habilitował się w 1994 r. na podstawie pracy *Literatura polska na Litwie XVI–XX wieku*. Tytuł profesora uzyskał w 1999 r. Konsul generalny RP w Wilnie w latach 1998–2002. Od 2002 r. członek Polsko-Litewskiej Komisji Podręcznikowej oraz profesor emerytowany UWM. Koordynator Centrum Badań Wschodnich przy Ośrodku Badań Naukowych im. Kętrzyńskiego w Olsztynie. Autor ponad 750 publikacji naukowych oraz 42 monografii, w tym encyklopedii. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1979), Nagrodą Obojga Narodów Polsko-Litewskiego Zgromadzenia Międzyparlamentarnego (2004), Nagrodą im. Biskupa Ignacego Krasickiego (2015), Nagrodą Prezydenta Olsztyna za całokształt pracy twórczej w dziedzinie historii (2015).

³² *Akta osobiste*, Archiwum MSZ, n.n. 72/12, w. 8, t. 36994, s. 13a.

³³ Bartoszewski Władysław Teofil, *Odpowiedź ministra spraw zagranicznych na zapytanie nr 2612 w sprawie podjęcia działań w zakresie rozwiązywania problemów związanych z kształceniem ludności polskiej na Litwie*, Warszawa, dnia 13 listopada 2000 r., <https://orka2.sejm.gov.pl/IZ3.nsf/main/3DE79A2F> [dostęp: 15.04.2023].

³⁴ Stanisław Kazimierz Cygnarowski – polski urzędnik służby cywilnej, publicysta i karykaturzysta. Pracownik Departamentu Konsularnego i Polonii, później Departamentu Polonii. W 2001 r. został mianowany urzędnikiem służby cywilnej. W latach 2002–2008 pełnił funkcję Konsula Generalnego RP w Wilnie, w 2009 r. był naczelnikiem wydziału konsularnego. Od 2010 r. pełnił funkcje zastępcy dyrektora Departamentu Współpracy z Polonią MSZ. Od 2011 do 2013 był Konsulem Generalnym w Malmö. Bezpośrednio ze Szwecji wyjechał w marcu 2013 r. do Wilna, gdzie do 2017 r. kierował Wydziałem Konsularnym. W latach 80. publikował na tematy polonijne w prasie krajowej, w latach 1992–1996 w londyńskim „Dzienniku Polskim i Dzienniku Żołnierza”. Publikował w prasie karykatury. W 1991 r. wydał tomik „Cudzymi słowami” w Londyńskiej Oficynie Poetów i Malarzy.

stawił następująco: „Pierwsza, podstawowa zasada, którą chciałbym się kierować, ma nieco lekarski charakter, a brzmi: „Po pierwsze, nie szkodzić”. Konsulat RP zajmuje się sprawami, które z natury rzeczy nazywają się konsularnymi, dotyczącymi obywateli polskich przebywających na Litwie, udzielaniem im pomocy. Ten obszar działalności bywa stosunkowo łatwy, jeśli chodzi o Wilno. Nieustannym problemem są kwestie polskiej mniejszości na Litwie. Wydaje mi się, że właśnie tutaj zasada „Po pierwsze, nie szkodzić” jest absolutnie podstawowa. Zadaniem konsulatu generalnego jest przede wszystkim obserwowanie sytuacji, analizowanie, na czym te problemy polegają, jakie są bolączki, potrzeby i oczekiwania mniejszości polskiej, a także, jakie są zagrożenia jej praw należnych jej na podstawie prawodawstwa litewskiego, umów międzynarodowych, konwencji międzynarodowych. Należy podejmować próby zapobiegania tym groźnym dla mniejszości polskiej sytuacjom. To jest absolutnie podstawowa zasada działania konsulatu, realizowana już w tej chwili, i mam nadzieję, że uda mi się jej przestrzegać w najbliższej przyszłości”³⁵.

Decyzją Nr 57 Ministra Spraw Zagranicznych Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Wilnie z dn. 18 lipca 2008 r. zostaje postawiony w stan likwidacji³⁶, którego zakończenie nastąpiło 31 grudnia 2008 r. Prace konsularne trwały do dnia likwidacji. Z dniem 1 stycznia 2009 r. wykonywanie funkcji konsularnych na terytorium Republiki Litewskiej przejęła Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Republice Litewskiej. Należności i zobowiązania, prawa i obowiązki wynikające z umów i porozumień zawartych przez Konsulat stały się należnościami Ambasady. Na podstawie tejże Decyzji³⁷, w strukturze Ambasady został utworzony Wydział Konsularny.

³⁵ Komisja Łączności z Polakami za Granicą, nr 20, Biuletyn nr 999/IV, 24-09-2002, <https://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/0/83F10104835455F3C1256C540047C568> [dostęp: 15.04.2023].

³⁶ Decyzja Nr 57 Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 18 lipca 2008 r. w sprawie likwidacji Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Wilnie oraz wyznaczeniu okręgu konsularnego Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Republice Litewskiej, Dz.Urz.MSZ.2008.4.122.

³⁷ Tamże, § 9.

Działalność Konsulatu wobec obywateli RP i państwa litewskiego

Zgodnie z *Ustawą o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej*³⁸ najważniejsze zadania konsula można podzielić na dwa podstawowe bloki: ochrona praw i interesów Rzeczypospolitej Polskiej i jej obywateli oraz działanie na rzecz rozwijania przyjaznych stosunków oraz współpracy między RP a krajem przyjmującym. Działania te muszą być prowadzone w oparciu o programowe wystąpienia Ministra Spraw Zagranicznych oraz przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych, a także wytyczne i zalecenia Centrali. Konsul M. Jackiewicz, przejmując urząd w 1998 r. jako podstawowe zadania wyznaczył: dążenie do rozwoju dalszych przyjaznych stosunków z krajem urzędowania, tj. Litwą, zapewnienie opieki konsularnej nad obywatelami polskimi oraz ściślejsza współpraca z mniejszością polską zamieszkałą na całej Litwie³⁹.

Ochrona interesów RP i opieka nad jej obywatelami

To zadanie realizowano w kilku zakresach. Problematyka prawno-konsularna obejmowała stałą i systematyczną analizę wykonywania przez organy państwa litewskiego postanowień Konwencji Wiedeńskiej o stosunkach konsularnych oraz konwencji bilateralnych. Opieka nad obywatelami polskimi obejmowała stałą analizę sposobów realizacji przez władze Litwy roszczeń alimentacyjnych oraz świadczeń emerytalnych i rentowych na rzecz obywateli polskich, udzielanie obywatelom i instytucjom polskim informacji o obowiązujących przepisach na Litwie oraz udzielanie pomocy prawnej i finansowej obywatelom polskim w trudnej sytuacji. KG udzielał pomocy obywatelom Polski w różnych przypadkach losowych (napadów rabunkowych, kradzieży dokumentów i pieniędzy, pobicia polskich obywateli, które kończyły się pobytem w szpitalu lub zgonem) oraz sprawował opiekę nad aresztowanymi przez litewskie organy sprawiedliwości. Placówka konsularna, upoważniona do wydawania paszportów, w poszczególnych latach wykonywała rocznie około 200 czynności paszportowych. Osobom, które utraciły paszporty

³⁸ *Ustawa z dn. 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Dz.U., 1984, nr 9, poz. 34.

³⁹ *Program Działania Konsula Generalnego RP w Wilnie*, Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych (AMSZ), n.n. 36/03, wiązka (w.) 8.

w wyniku kradzieży lub zgubienia, wydano paszporty blankietowe. KG w Wilnie obsługiwał, w wydawaniu paszportów, również urzędy w Mińsku, Grodnie, Brześciu, Rydze, Tallinie i Kaliningradzie. Przyjmował oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński, wydawał zaświadczenia o zdolności prawnej do zawarcia małżeństwa, umieszczał w polskim urzędzie stanu cywilnego zgłoszenia urodzenia obywateli polskich. Problematyka ruchu osobowego, spraw wizowych i paszportowych polegała na obserwacji i analizie wykonywania przez organy Państwa Litewskiego zawartych z Polską porozumień o ruchu osobowym, obserwacji zagrożenia migracyjnego oraz analizie litewskich przepisów dotyczących pobytu cudzoziemców i obywatelstwa. W sprawach spadkowych KG podejmował i doskonalił wszelkie formy akwizycji spadków, informował spadkobierców w kraju o stanie prawnym poszczególnych spraw, analizował i informował Centralę o wpływie obowiązku uiszczenia w Polsce podatku od spadków zagranicznych. Poza tym pomagał obywatelom polskim w odnalezieniu dokumentów archiwalnych (metrykalnych, o represjonowaniu, pozostawionym mieniu, potwierdzeniu okresu nauki i pracy). Na prośbę obywateli i instytucji polskich konsulats prowadził poszukiwanie rodzin, z którymi osoby zainteresowane utraciły kontakt w okresie wojennym oraz współcześnie. Współpraca gospodarcza opierała się na współorganizowaniu imprez promujących rozwój polskiej gospodarki, inspirowaniu przedsięwzięć stymulujących rozwój dwustronnych stosunków gospodarczych oraz wzrostu zainteresowania inwestycjami, informowaniu litewskich sfer biznesowych o aktualnych polskich przepisach z zakresu współpracy gospodarczej. W dziedzinie informacyjnej KG nawiązywał kontakty z redakcjami dzienników, radia i TV, zwłaszcza redakcjami opiniotwórczych dzienników litewskich. Promował litewskich dziennikarzy, którzy swoimi artykułami przyczyniali się do ukazania rzetelnego i prawdziwego wizerunku Polski oraz pobudzał zainteresowania problematyką polską w mediach litewskich. Konsulat udzielał pomocy w załatwianiu formalności bezproblemowego przekroczenia granicy i zabezpieczenia trasy polskich pielgrzymek do Ostrej Bramy w Wilnie (ogółem ponad 2000 osób), w przekroczeniu granicy i realizacji filmu o A. Mickiewiczu przez członków Wytwórni Filmów Oświatowych i Programów Edukacyjnych w Łodzi (wytwórnia przybyła na Litwę bez zaproszenia instytucji prawnej), dla Centrum Sztuki im. S. I. Witkiewicza w Warszawie, które w sierpniu 1998 r. uczestniczyło w Międzynarodowym Festiwalu Wydarzeń Ulicznych w Wilnie, uczestnikom I i II Między-

narodowego Motocyklowego Rajdu Katyńskiego oraz II Motorowego Rajdu Prawników Warszawa–Grodno–Wilno–Warszawa, a także pielgrzymkowego biegu sztafetowego „Drogi Nadziei” Głubczyce–Opole–Wilno.

Rozwój przyjaznych stosunków z krajem urzędowania – Litwą

Praca konsulatu skupiała się na zacieśnianiu kontaktów z przedstawicielami władz i organów państwa litewskiego. Ruch graniczny między Polską a Litwą w omawianym okresie przebiegał bez większych problemów i nieporozumień, jednak zarówno strona polska jak i litewska zatrzymywały osoby usiłujące przekroczyć granice państwowe wbrew przepisom (posługiwanie się sfałszowanymi dokumentami, przemyt), nielegalnych imigrantów (większość z Afganistanu, Pakistanu i Sri Lanki), kradzione samochody itp. W kierunku obserwacji zagrożenia migracyjnego współpracowano z kompetentnymi organami krajowymi (Komendą Główną Straży Granicznej, Departamentem Migracji i Uchodźstwa, Departamentem Spraw Obywatelskich MSWiA) oraz Departamentem Policji Granicznej RL kierowanym przez Algimantasa Songaię. W związku ze sprawowaną opieką nad skazanymi lub aresztowanymi obywatelami RP utrzymywano kontakty z Prokuraturą, Ministerstwem Sprawiedliwości i Departamentem Penitencjarnym RL. Kontakty KG z władzami i środowiskami miejscowymi podtrzymywano w szczególności poprzez Departament Problemów Regionalnych i Mniejszości Narodowych (głównie z dyrektorem Remigijusem Motuzasem) i Wydziałem Konsularnym MSZ RL. Utrzymywano bieżącą współpracę z Departamentem Celnym RL za pośrednictwem wicedyrektorki Laimy Leipuvienė. Kontynuowano współpracę z Naczelnikiem Powiatu Wileńskiego Alisem Vidūnasem, merami samorządów: wileńskiego, solecznickiego, święciańskiego oraz nawiązano nowe kontakty z wicemerem m. Wilna Juozasem Raistenskisem, merem Kowna Henrikasem Tamulisem, merami Kłajpedy, Poniewieża i Szawli.

W dziedzinie współpracy naukowej i kulturalnej podtrzymywano już istniejące więzi uniwersytetów polskich z Uniwersytetem Wileńskim i Uniwersytetem Pedagogicznym w Wilnie. Podtrzymywano relacje z litewskim Ministerstwem Oświaty i Nauki oraz kierownikami wydziałów oświaty i urzędów powiatowych w Wilnie, Solecznikach i Święcianach. Kontynuowano współpracę z Biurem Kształcenia Zagranicznego MEN w zakresie przygotowań kandydatów (Polaków i Litwinów) na studia

doktoranckie i staże habilitacyjne w Polsce. Podejmowano i wspierano inicjatywy upowszechniania języka, historii i kultury polskiej. Wspierano i udzielano pomocy w realizacji przewidzianej w umowach i programach wymiany między Polską a Litwą w dziedzinie nauki i oświaty. Nawiązywano kontakty z redakcjami dzienników, radia i TV, zwłaszcza redakcjami opiniotwórczych dzienników litewskich, w celu pobudzania zainteresowania problematyką polską w mediach litewskich oraz promowania litewskich dziennikarzy, którzy swoimi artykułami przyczyniali się do przedstawiania rzetelnego i prawdziwego wizerunku Polski.

Współpraca Konsulatu Generalnego z mniejszością polską na Litwie

Zadaniem Konsulatu była przede wszystkim analiza stopnia przestrzegania praw polskiej mniejszości narodowej na Litwie oraz eksplikacja zmian w ustawodawstwie Litwy, mających wpływ na jej sytuację oraz natychmiastowe podejmowanie interwencji w przypadkach ich naruszenia. W latach 1998–2002 Konsulat obserwował, podobnie jak w latach poprzednich, działania władz litewskich ograniczające prawa mniejszości polskiej na Litwie, gwarantowane Traktatem z 1994 r. Do Centrali MSZ sygnalizowano: projekt nowego podziału administracyjnego, który mógł spowodować rozrzedzenie zwarcie (w niektórych regionach) zamieszkałej ludności polskiej, która straciłaby lub miałaby znacząco ograniczoną możliwość reprezentacji w organach władzy samorządowej; wprowadzenie regulaminu egzaminów maturalnych nieprzewidującego obowiązku zdawania języka polskiego w polskich szkołach; orzeczenie Sądu miasta Wilna odrzucające Uchwałę Samorządu rejonu wileńskiego wprowadzającą język polski jako drugi obowiązujący w urzędach rejonu. Zaznaczano, że wiele spraw litewskich Polaków dotyczących przywrócenia praw własności do nieruchomości rozstrzyga się bardzo powolną drogą sądową – niewielu odzyskało swoją ojcowiznę, pomimo, iż reprivatyzacja rozpoczęła się na Litwie w 1991 r. Do 2000 r. konsul M. Jackiewicz akcentował brak postępów w działalności władz litewskich, mogącej wpłynąć na rozwiązanie problemów mniejszości polskiej na Litwie, zgodnie z zapisem Traktatu o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy. Kończące omawiany okres działalności KG w Wilnie *Sprawozdanie* konsula Stanisława Cygnarowskiego, przejmującego urząd

konsularny w listopadzie 2002 r.⁴⁰, wskazuje na wzajemnie utrzymującą się nieufność polskiej mniejszości i państwa litewskiego. Monitorowanie stanu przestrzegania praw polskiej mniejszości na Litwie, prowadzone w stałym kontakcie z szefami polskich organizacji politycznych i społecznych, wówczas określano jako główne zadanie urzędu.

Sprzyjaniu wewnętrznej integracji środowisk polskich na Litwie, niestety, konsulatu niewiele mógł zaradzić. W *Sprawozdaniach* z działalności Konsulatu stwierdzano, iż działalność konsulatu narażona była na krytykę polskich instytucji na Litwie, ponieważ społeczność polska, skupiona w różnych organizacjach i odłamach politycznych, obrazowała rozczłonkowanie społeczeństwa polskiego na Litwie i brak porozumienia między poszczególnymi ugrupowaniami, a nawet poszczególnymi jednostkami. Sprawiało to trudność w podejmowaniu działań przez urząd konsularny, gdyż rozmowy z jedną stroną automatycznie powodowały negatywne reakcje innych instytucji⁴¹. Pomimo powyżej wymienionych trudności, Konsulat podejmował działania pozwalające na integrację zróżnicowanych pod względem politycznym i orientacją światopoglądową środowisk poprzez spotkania przedstawicieli organizacji społecznych, kulturalnych i politycznych. Inicjatywy Konsulatu przyczyniły się do powołania w 2001 r. oddziałów organizacji Polonijnych⁴² w Visagini, Ignalinie, Meiksztach, Turmontach i w okolicach Kłajpedy⁴³.

Większość konwencji i umów była respektowana przez władze RL. Problemy pojawiały się przede wszystkim w kręgu spraw mniejszości⁴⁴.

⁴⁰ *Decyzja MSZ RP Włodzimierza Cimoszewicza o odwołaniu M. Jackiewicza ze stanowiska Konsula Generalnego w Wilnie i rozwiązaniu umowy*, Archiwum MSZ, n.n. 72/12, w. 8, t. 36994.

⁴¹ *Sprawozdanie Konsula Generalnego za 1998 rok*, Archiwum MSZ, n.n. 46/03, w. 10.

⁴² Autorka nie zgadza się z określeniem ludności narodowości polskiej mieszkającej na Litwie jako Polonii, ale powołuje się na Sprawozdania KG, w których istnieje właśnie taki zapis.

⁴³ *Sprawozdanie Konsula Generalnego za 2001 rok*, Archiwum MSZ, n.n. 76/06, w. 8.

⁴⁴ Najbardziej dostrzegalne było świadome faworyzowanie przez stronę litewską Europejskiej Konwencji Ramowej o Ochronie Praw Mniejszości Narodowych i stawianie jej postanowień przed dotyczącymi mniejszości zapisami polsko-litewskiego Traktatu. Przyjęcie bardziej ogólnych, mniej precyzyjnych i zależnych od możliwości kraju postanowień Konwencji, zamiast precyzyjnych i dalek idących w wielu kwestiach zapisów Traktatu miało usprawiedliwiać dążenie władz litewskich do wyrównania szans i praw

Spółeczność polska na Litwie niejednokrotnie kwestionowała postanowienia projektów nowych ustaw RL o oświacie oraz o mniejszościach narodowych, które zawężyły możliwości pobierania nauki w języku polskim, funkcjonowania języka ojczystego w oświacie i regionach zwarcie zamieszkałych przez polską mniejszość, innych praw mniejszości. Wszystkie problemy wielokrotnie przedstawiano czołowym polskim politykom spotykającym się ze swymi litewskimi partnerami, były przedmiotem obrad Zgromadzenia Poselskiego Sejmów RP i RL, a także przez kierownictwo Akcji Wyborczej Polaków na Litwie zgłoszone zostały w 2002 r. wizytującej Litwę komisji ekspertów Rady Europy monitorujących wykonanie Konwencji Ramowej o Ochronie Praw Mniejszości Narodowych. W 2000 r., dzięki podejmowanym rozmowom na różnych szczeblach, udało się chwilowo (jak wskazywały późniejsze decyzje i zarządzenia Ministerstwa Oświaty RL) rozwiązać jeden z problemów: zmieniony został regulamin egzaminów maturalnych w szkołach polskojęzycznych na Litwie – egzamin maturalny z języka polskiego w szkołach polskich mógł być wprowadzony do wykazu przedmiotów obowiązkowych decyzją Rady Szkoły⁴⁵.

Pomoc konsularna w rozwoju oświaty polskiej na Litwie zajmowała szczególne miejsce. Miała duże znaczenie zwłaszcza w ostatniej dekadzie przedstawianego okresu, kiedy polskie szkolnictwo przeżywało swój „renesans” – liczba uczniów w klasach i szkołach polskich zwiększyła się dwukrotnie⁴⁶. *Sprawozdania, Notatki o Polonii, „claris’y”* (bieżące informacje przesyłane drogą elektroniczną do MSZ) zawierają dane zarówno w skali ogólnej jak i drobiazgowej – ze wskazaniem poszczególnych miejscowości, szkół, uczniów, nauczycieli⁴⁷. Nie uszedł

wszystkich mniejszości. Identyczne miałyby być prawa i świadczenia państwa na rzecz autochtonicznej, 235-tysięcznej, zwarcie zamieszkującej od wieków Wileńszczyznę mniejszości polskiej z prawami np. przybyłych w latach ZSRR kilkuset Gruzinów. Poziom tych praw byłoby niższy niż nakazywał łączący oba kraje Traktat. Sprawozdanie KG w Wilnie za 2002 r., Archiwum MSZ, n.n. 12/07, w. 8.

⁴⁵ *Sprawozdanie Konsula Generalnego za 2000 rok*, Archiwum MSZ, n.n. 88/05, w. 9.

⁴⁶ Kwiatkowski Józef, Wołkonowski Jarosław, *Stan wykształcenia mniejszości polskiej na Litwie w latach 1970–2002*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy”, 2001/2002, T. 1, s. 23.

⁴⁷ *Sprawozdania Konsula Generalnego za lata 1998–2002*, Archiwum MSZ, n.n. 46/03, w. 10; 36/04, w. 8; 88/05, w. 9; 76/06, w. 8; 12/07, w. 8; *Notatka dot. sytuacji szkolnictwa polskiego na Wileńszczyźnie. Stan na 15.05.1999*, Archiwum MSZ, n.n. 281/09, w. 1; 283/09, w. 1, 3.

uwadze konsula wzrost zaniepokojenia poszczególnych odłamów społeczeństwa litewskiego w obliczu dynamicznego rozwoju szkolnictwa polskiego na Wileńszczyźnie oraz posunięcia prowadzące do znacznych utrudnień funkcjonowania szkół z polskim językiem nauczania. Konsul M. Jackiewicz podkreślał wdrażanie niekorzystnych dla szkolnictwa polskiego projektów zmian finansowych dla oświaty oraz lansowanie przez Ministerstwo Oświaty RL założeń funkcjonowania szkolnictwa mniejszościowego: „Nastąpiła pewna asymetria w finansowaniu szkół w rejonie wileńskim i solecznickim z polskim językiem nauczania: odgórne próby wprowadzenia nauczania poszczególnych przedmiotów w szkołach polskich w języku litewskim; sztuczne utrudnianie otwarcia dziesiętych klas w szkołach podstawowych z polskim językiem nauczania (np. w Bezdanych i Zujunach); próby wstrzymania wydawania oraz opóźnienia tłumaczenia podręczników dla szkół z polskim językiem nauczania; ograniczenia używania napisów w języku polskim w szkołach polskojęzycznych: przerwanie kształcenia kadry pedagogicznej dla szkół polskich na Litwie (poza nauczycielami języka polskiego i literatury); zamknięcie grupy na Wileńskim Uniwersytecie Pedagogicznym kształcącej nauczycieli klas początkowych dla szkół z polskim językiem nauczania; usunięcie języka polskiego i literatury z listy przedmiotów obowiązkowych na egzaminach dojrzałości w 1999 r.”⁴⁸ Placówka konsularna w następnych latach permanentnie zaznaczała brak postępów w działaniach rządu litewskiego w najistotniejszej dla teraźniejszości i przyszłości mniejszości polskiej problematyce oświaty i sytuacji szkolnictwa⁴⁹.

Konsulat Generalny udzielał szkołom polskim Wileńszczyzny pomocy materialnej, która wyraźnie widoczna była podczas różnego rodzaju imprez kulturalnych i oświatowych. Pośredniczył w załatwianiu formalności bezkolizyjnego wwozu na Litwę pomocy humanitarnej przeznaczonej dla Polaków na Litwie ufundowanej przez Kancelarię Senatu RP, Fundację *Polska Akcja Humanitarna*, *O uśmiech dziecka*, *Semper Polonia* i in. oraz przekazywaniu darów szkołom od Senatu i Kancelarii Premiera RP. KG uczestniczył w komisji przyznawania przez „Wspólnotę Polską” miejsc na koloniach w Polsce. Było to trudne zadanie, bowiem w warunkach litewskiej obfitości uczniów szkół polskich na 40 dzieci przypadało jedno miejsce na koloniach.

⁴⁸ *Sprawozdanie Konsula Generalnego za 1998 rok*, Archiwum MSZ, n.n. 46/03, w. 10.

⁴⁹ *Sprawozdanie Konsula Generalnego za 2001 rok*, Archiwum MSZ, n.n. 76/06, w. 8.

Szkolnictwo wyższe oraz rozwój naukowy polskiej społeczności na Litwie stanowił ważną część składową opieki KG nad polską oświatą na Litwie. Oprócz kontynuacji współpracy z Uniwersytetem Wileńskim oraz Wileńskim Uniwersytetem Pedagogicznym opieką konsularną objęta była Wyższa Szkoła Rolnicza w Białej Wace, w której „w roku sprawozdawczym udało się utrzymać język wykładowy polski”. KG wspierał rejestrację naukowej instytucji Universitas Studiorum Polonia Vilmensis, tzw. Uniwersytetu Polskiego w Wilnie. Kierowana przez prof. dra hab. Romualda Brazisa placówka nie posiadała statusu uczelni wyższej, ponieważ nie dysponowała odpowiednią ilością samodzielnych pracowników naukowych i nie miała prawa wydawania dyplomów. Dawała jednak możliwość Polakom Litwy podjąć studia w języku ojczystym z perspektywą ich zakończenia w Polsce. W *Sprawozdaniach* od 2001 r. pojawia się liczba osób podejmujących studia wyższe w Polsce w ramach stypendium Rządu polskiego. W 2001 r. 26 maturzystów rozpoczęło studia wyższe oraz 26 osób otrzymało stypendia na studia doktoranckie i staże habilitacyjne. W rekrutacji kandydatów na studia wyższe w Polsce w 2002 r. komisja zakwalifikowała 23 osoby na studia magisterskie, 6 na studia licencjackie w Nauczycielskich Kolegiach Językowych i 2 osoby (Polaków po szkołach litewskich) na roczny kurs języka polskiego. Wówczas w RP studiowało około 500 osób z Litwy, z których prawie 70% nie miało zamiaru wrócić na Litwę – tak wynika z analizy przeprowadzonej przez działający na Litwie Klub Absolwentów Uczelni Polskich⁵⁰.

Zadaniem KG wobec społeczności polskiej na Litwie było również wspieranie działań zmierzających do tworzenia z Polaków litewskich pomostu między Litwą a Polską w sferze politycznej, ekonomicznej i kulturalnej, w tym: wspieranie organizacji branżowych i poszczególnych osób; kontrolowanie przestrzegania umów dwustronnych i standardów międzynarodowych w zakresie ochrony dóbr kultury i miejsc pamięci narodowej polskiej na Litwie; udzielanie pomocy materialnej (w miarę potrzeb) weteranom II wojny światowej, żołnierzom Armii Krajowej, byłym więźniom politycznym i zesłańcom; udzielanie pomocy polskim organizacjom młodzieżowym i sportowym.

⁵⁰ Tamże; *Sprawozdanie Konsula Generalnego za 2001 rok*, Archiwum MSZ, n.n. 12/07, w. 8.

Sprzyjanie rozwojowi kultury polskiej na Wileńszczyźnie i Kowieńszczyźnie to kolejny ważny krok w działaniach urzędu konsularnego, którego jedno z podstawowych zadań stanowiło dbanie o mniejszość polską na Litwie. Życie kulturalne Polaków na Litwie jest przedstawione jako zauważalny wzrost aktywności społeczeństwa polskiego w dziedzinie kultury i sztuki, które rozwija się bardzo pomyślnie poprzez organizowane wystawy, koncerty, przedstawienia teatralne, prace domów kultury i bibliotek, zrzeszeń literackich i plastycznych, pracę amatorskich zespołów artystycznych i profesjonalnej Wileńskiej Orkiestry Kameralnej. Wymienia się wszystkie wydawnictwa prasowe ukazujące się w języku polskim oraz rozgłośnie radiowe i telewizyjne programy. Placówka konsularna wspierała finansowo i merytorycznie oraz uczestniczyła w licznych masowych przedsięwzięciach organizacji polskich: tradycyjny jarmark ludowy „Kaziuki”, spotkania poetyckie „Maj nad Wilią”, święto pieśni w Niemenczynie „Kwiaty Polskie”, festyn kultury polskiej „Dźwięcz polska pieśń”, zakończenie konkursu „Najlepsza szkoła polska, najlepszy nauczyciel”, „Dożynki na Wileńszczyźnie” i in.

„Rola księży katolickich na Wileńszczyźnie jest ogromna, szczególnie na wsiach i w miasteczkach. Kościoły są przepełnione wiernymi, a księża pełnią rolę przywódców duchowych. Zdarza się często, że są oni mediatorami w różnych sporach rodzinnych i pokoleniowych, a nawet światopoglądowych. Mają niemały wpływ na młodzież Wileńszczyzny. Organizują dla niej pielgrzymki do Częstochowy, Rzymu i spotkania Wspólnoty. Duchowni uczestniczą we wszystkich ważniejszych imprezach i świętach państwowych polskich, organizowanych przez środowiska polskie i ambasadę RP”⁵¹. Doceniając rolę kapłaństwa i wagę wiary katolickiej, konsul utrzymywał bieżące kontakty z przedstawicielami polskiego duchowieństwa na Litwie. Szczególnie bliskie były związki z ks. prałatem Janem Kasiukiewiczem (proboszczem parafii Ducha Św. w Wilnie), prałatem Józefem Obrembskim (emerytowanym księdzem parafii mejszagolskiej), ks. Mirosławem Balcewiczem (proboszczem parafii w Mejszagole), ks. Józefem Aszkiełowiczem (proboszczem parafii turgielskiej), ks. Wojciechem Górlickim (proboszczem parafii w Szumsku). W miarę możliwości Konsulat Generalny udzielał pomocy materialnej na remont kościołów, wspierał polskie parafie i inicjatywy katolickie.

⁵¹ *Sprawozdanie Konsula Generalnego za 1998 rok*, Archiwum MSZ, n.n. 46/03, w. 10.

Konsulat Generalny RP w Wilnie w latach 1998–2002 jako najważniejsze problemy polskiej mniejszości narodowej na Litwie wskazywał⁵²:

- zmiana regulaminu egzaminów dojrzałości – usunięcie z listy przedmiotów obowiązkowych języka polskiego i literatury;
- projekt reformy administracyjnej kraju, w tym podział rejonu wileńskiego i likwidacja samorządu rejonu – projekt wzbudził niepokój społeczeństwa polskiego rejonu wileńskiego, który przyjął go jako krok do lituanizacji ludności polskiej;
- zaskarżenie w sądzie Uchwały 540 Samorządu rejonu wileńskiego o używaniu w miejscach publicznych języka polskiego;
- brak porozumienia o pisowni imion i nazwisk Polaków w brzmieniu polskim;
- problemy z napisami informacyjnymi w języku polskim – władze litewskie, opierając się o ustawę o języku państwowym, zabraniały wywieszania w języku polskim różnych informacji, natomiast władze ZPL i innych organizacji polskich, opierając się o ustawę o mniejszościach narodowych, wspierały i praktykowały takie działania;
- ograniczenie ilości tłumaczonych podręczników do szkół polskojęzycznych;
- zaprzestanie drukowania podręczników w języku polskim dla maturalnych klas 11–12.

Wydarzenia, które wymieniono jako najbardziej znaczące dla rozwoju stosunków polsko-litewskich i polskiej mniejszości, obejmują⁵³:

- wizyty Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego na Litwie i jego spotkania z nauczycielami w Szkole Średniej im. A. Mickiewicza w Wilnie oraz z młodzieżą w Szkole im. W. Syrokomli w Wilnie;
- wizyta Premiera Jerzego Buzka w Wilnie i jego spotkanie ze społecznością polską w Niemenczynie;
- udział Marszałka Senatu Alicji Grzeškowiak w imprezie „Kwiaty Polskie” w Niemenczynie;

⁵² *Sprawozdania Konsula Generalnego za lata 1998–2002*, Archiwum MSZ, n.n. 46/03, w. 10; 36/04, w. 8; 88/05, w. 9; 76/06, w. 8; 12/07, w. 8.

⁵³ Tamże.

- aktywna działalność Zgromadzenia Międzyparlamentarnego Sejmów RP i RL oraz działających w tych strukturach komisji;
- ukazanie się nowego dziennika polskiego w Wilnie „Gazeta Wileńska”;
- ogłoszenie projektu Karty Polaka, które wzbudziło wśród społeczności polskiej ogromne zainteresowanie i poparcie.

Podsumowanie

Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Wilnie realizował zadania w dwóch podstawowych kierunkach: ochronie interesów RP wraz z opieką nad jej obywatelami oraz ochronie i wspieraniu polskiej mniejszości narodowej na Litwie.

Ochrona interesów RP i opieka nad jej obywatelami artykułowana w zakresach problematyki prawnej i konsularnej obejmowała stałą i systematyczną analizę wykonywania przez organy państwa litewskiego postanowień Konwencji Wiedeńskiej o stosunkach konsularnych oraz umów bilateralnych; udzielanie pomocy obywatelom Polski w różnych przypadkach losowych i sprawach spadkowych; czynności paszportowe (w tym obsługa urzędów w Mińsku, Grodnie, Brześciu, Rydze, Tallinie i Kaliningradzie); pomoc obywatelom polskim w odnalezieniu dokumentów archiwalnych (metrykalnych, o represjonowaniu, pozostawionym mieniu, potwierdzeniu okresu nauki i pracy); poszukiwanie rodzin, z którymi osoby zainteresowane utraciły kontakt w okresie wojennym oraz współcześnie. Praca konsulatu w zakresie rozwoju przyjaznych stosunków z krajem urzędowania skupiała się na zacieśnianiu kontaktów z przedstawicielami władz i organów państwa litewskiego poprzez współorganizowanie imprez promujących rozwój polskiej gospodarki; inspirowanie przedsięwzięć stymulujących rozwój dwustronnych stosunków gospodarczych oraz wzrost zainteresowania inwestycjami. W dziedzinie informacyjnej KG nawiązywał kontakty z redakcjami dzienników, radia i TV, zwłaszcza redakcjami opiniotwórczych dzienników litewskich. Promował litewskich dziennikarzy, którzy przyczyniali się do ukazania rzetelnego i prawdziwego wizerunku Polski oraz pobudzał zainteresowania problematyką polską w mediach litewskich.

Wobec społeczności polskiej, która na Litwie stanowi zdecydowanie najliczniejszą mniejszość narodową, posiadającą wielowiekową historię

i tradycje, praca Konsulatu wymagała czynności wyjątkowych zarówno w ich zróżnicowaniu, zakresie, poziomie jak i ilości. Głównym zadaniem w tej dziedzinie była przede wszystkim analiza stopnia przestrzegania praw polskiej mniejszości narodowej na Litwie oraz zmian w ustawodawstwie Litwy mających wpływ na jej sytuację i natychmiastowe podejmowanie interwencji w przypadkach ich naruszania. Konsulat wspierał wszelkie działania zmierzające do tworzenia przez Polaków litewskich pomostu między Litwą a Polską w sferze politycznej, ekonomicznej i kulturalnej. Rozwój prężnie rozwijającego się szkolnictwa polskiego zajmował szczególne miejsce wśród zadań konsularnych. Sygnalizowano wdrażanie niekorzystnych dla szkolnictwa polskiego projektów zmian finansowych w oświacie oraz lansowanie przez Ministerstwo Oświaty RL założeń umniejszających rangę funkcjonowania szkolnictwa mniejszościowego oraz ojczystego języka polskiego. Konsulat Generalny udzielał szkołom polskim na Wileńszczyźnie pomocy materialnej, która widoczna była podczas różnego rodzaju imprez kulturalnych i oświatowych. Pośredniczył również w załatwianiu formalności przekazania pomocy humanitarnej z Polski. W ramach stypendium rządu polskiego młodzież podejmowała studia wyższe w Polsce. Doceniając rolę kapłaństwa i wagę wiary katolickiej, konsulat utrzymywał bieżące kontakty z przedstawicielami polskiego duchowieństwa na Litwie. W dziedzinie kultury i sztuki popierano oraz wspierano w miarę możliwości wszelkie inicjatywy rozwijające: wystawy, koncerty, przedstawienia teatralne, domy kultury i biblioteki, zrzeszenia literackie i plastyczne, amatorskie zespoły artystyczne, olimpiady, konkursy itd.

Konsulat Generalny sprzyjał rozwojowi polskiej mniejszości narodowej głównie skupionej wokół ziem wileńskich, ale też na Kowieńszczyźnie⁵⁴. Siły sprawczej, która mogłaby zapobiec niekorzystnym dla Polaków na Litwie działaniom czy to ze strony rządu RL, organizacji, czy jednostek – ani konsulat jako instytucja, ani konsul jako dyplomata – nie

⁵⁴ Konsul M. Jackiewicz, urzędujący w latach 1998–2002, to nie tylko osoba pochodząca z Wileńszczyzny, ale przede wszystkim znawca historii Polaków na Litwie oraz naukowiec, który bardzo dobrze znał środowisko i posiadał liczne kontakty zarówno z Litwinami, jak i Polakami na Litwie z różnych sfer: kulturalnej, literackiej, dziennikarskiej, politycznej, naukowej, gospodarczej, przedsiębiorczej. Świadomy dziedzictwa Polaków, którzy pozostali w Kownie i na Kowieńszczyźnie, w szczególny sposób dbał o nich i promował, ponieważ większość działań i pomocy rodakom skupiała się wokół Wileńszczyzny.

posiadają. Analiza i sygnalizowanie wszelkich problemów czy też braku postępów w działaniach rządu litewskiego w istotnych dla teraźniejszości i przyszłości mniejszości polskiej jest niezwykle ważne. Jednoznacznie wskazuje i upewnia litewskich Polaków, iż ich zmartwienia nie są bez znaczenia dla rodaków z Polski.

Bibliografia

Akty prawne, dokumenty

- Akta osobiste*, Archiwum MSZ, n.n. 72/12, w. 8, t. 36994.
- Bartoszewski Władysław Teofil, *Odpowiedź ministra spraw zagranicznych na zapytanie nr 2612 w sprawie podjęcia działań w zakresie rozwiązywania problemów związanych z kształceniem ludności polskiej na Litwie, Warszawa, dnia 13 listopada 2000 r.*, <https://orka2.sejm.gov.pl/IZ3.nsf/main/3DE79A2F> [dostęp: 15.04.2023].
- Decyzja MSZ RP Włodzimierza Cimoszewicza o odwołaniu M. Jackiewicza ze stanowiska Konsula Generalnego w Wilnie i rozwiązaniu umowy*, Archiwum MSZ, n.n. 72/12, w. 8, t. 36994.
- Decyzja Nr 57 Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 18 lipca 2008 r. w sprawie likwidacji Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Wilnie oraz wyznaczeniu okręgu konsularnego Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Republice Litewskiej*, Dz.Urz.MSZ.2008.4.122.
- Komisja Łączności z Polakami za Granicą*, nr 20, Biuletyn nr 999/IV, 24-09-2002, <https://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/0/83F10104835455F3C1256C540047C568> [dostęp: 15.04.2023].
- Komisja Łączności z Polakami za Granicą*, nr 22, Biuletyn nr 1633/III, 15-06-1999, <http://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/0/752B7F1C792983C0C1256B730036DA84> [dostęp: 10.04.2023].
- Komisja Łączności z Polakami za Granicą*, nr 58, Biuletyn nr 3440/II, 14-03-97, <https://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/e7da7aee89713a06c1256b6e0044f66b/fe9c3f58ad429d5c1256b7200516cf8> [dostęp: 10.04.2023].
- Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych sporządzona w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r.*, Dz.U., 1982, nr 13, poz. 98.
- Notatka dot. sytuacji szkolnictwa polskiego na Wileńszczyźnie. Stan na 15.05.1999*, Archiwum MSZ, n.n. 281/09, w. 1; 283/09, w. 1, 3.
- Program Działania Konsula Generalnego RP w Wilnie*, Archiwum MSZ, n.n. 36/03, w. 8.
- Sprawozdanie Konsula Generalnego za 1998 rok*, Archiwum MSZ, n.n. 46/03, w. 10.
- Sprawozdanie Konsula Generalnego za 1999 rok*, Archiwum MSZ, n.n. 36/04, w. 8.
- Sprawozdanie Konsula Generalnego za 2000 rok*, Archiwum MSZ, n.n. 88/05, w. 9.
- Sprawozdanie Konsula Generalnego za 2001 rok*, Archiwum MSZ, n.n. 76/06, w. 8.
- Sprawozdanie Konsula Generalnego za 2002 rok*, Archiwum MSZ, n.n. 12/07, w. 8.
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy*, Dz.U., 1995, nr 15, poz. 71.
- Ustawa z dnia 11 listopada 1924 r. o organizacji konsulatów i o czynnościach konsulów*, Dz.U., 1924, nr 103, poz. 944.

Ustawa z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz.U. 1984, nr 9, poz. 34.

Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. Prawo konsularne, Dz.U., 2015, poz. 1274.

Opracowania, artykuły

Akińczo Aleksandra, *Ambasador RP w Wilnie: na Litwie większa życzliwości wobec Polaki*, PAP, 20.06.2018, <https://dzieje.pl/aktualnosci/ambasador-rp-w-wilnie-na-litwie-wieksza-zyczliwosci-wobec-polski> [dostęp: 10.04.2023].

Ceranka Paweł, Szczepanik Krzysztof (opr.), *Urzędy konsularne Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1945. Informator archiwalny*, Warszawa 2020.

Grzybowski Jerzy, *Ambasada RP w Kujbyszewie wobec problemu obywateli polskich narodowości białoruskiej i ukraińskiej w ZSRR w latach 1941–1943*, [w:] Stroński Henryk, Seroczyński Grzegorz (red.), *Polska dyplomacja na Wschodzie w XX – początkach XXI wieku*, Olsztyn–Charków 2010, s. 455–462.

Kwiatkowski Józef, Wołkonowski Jarosław, *Stan wykształcenia mniejszości polskiej na Litwie w latach 1970–2002*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy”, 2001/2002, T. 1, s. 23.

Modzelewski Wojciech Tomasz, *Dwie dekady stosunków Polski z Litwą – wymiar polityczny*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, 2012, nr 3, s. 287–312.

Mról Maciej, *Stanowisko Polski wobec niepodległości Republiki Litewskiej*, s. 15–22, [w:] Mróz Maciej, *Wybrane aspekty relacji polsko-litewskich w latach 1991–2019 i ich wpływ na kondycję mniejszości polskiej w Republice Litewskiej. Raport*, Warszawa 2020.

Muszyński Mariusz, *Opieka dyplomatyczna i konsularna w prawie wspólnotowym*, „Kwartalnik Prawa Publicznego”, 2002, nr 2/3, s. 143–147.

Skóra Wojciech, *Służba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej. Organizacja, kadry i działalność*, Toruń 2006.

Sosno Barbara, *Konkurs większy niż w latach poprzednich*, „Kurier Wileński”, 8 czerwca 1996 r.

Szpała Mateusz, *Dom, w którym żyje duch romantyzmu*, „Kurier Wileński”, 3 grudnia 2010 r.

Szubtarska Beata, *Ambasada polska w ZSRR w latach 1941–1943*, Warszawa 2005.

Szubtarska Beata, *Zarys działalności konsularnej ambasady RP w ZSRR w latach 1941–1943*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”, 2003, t. 38, s. 279–289.

Urzędy konsularne Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1945. Informator archiwalny, (oprac.) Ceranka Paweł, Szczepanik Krzysztof, Warszawa 2020.

Wasilewski Aleksander, *Polska służba konsularna 1918–1939 (akty prawne, organizacja, działalność)*, Toruń 2004.

Wilczewski Dominik, *Żyjemy życiem odrębnym, oddzieleni sztucznym parawanem, przeszkodą, zbudowaną ze złej woli, murem chińskim*, [w:] Jazavita Simonas, Wilczewski Dominik, *Najciemniejsza noc jest tuż przed świtem. 80. rocznica nawiązania stosunków dyplomatycznych pomiędzy Polską a Litwą*, Wilno 2018, [https:// instytutpolski.pl/wilnius/wp-content/uploads/sites/24/2019/06/1938_ebook.pdf](https://instytutpolski.pl/wilnius/wp-content/uploads/sites/24/2019/06/1938_ebook.pdf) [dostęp: 10.04.2023].

The Mission of the Consulate of the Republic of Poland in Vilnius (1998–2002)

Summary

Modern Polish–Lithuanian diplomacy had its origins in the interwar period. As Poland recognized Lithuania's independence, diplomatic ties that had been broken on September 12th, 1939, were restored according to international law. From 1991 to 2008, the General Consulate of the Republic of Poland in Lithuania functioned as an independent diplomatic entity. The Consular Office of the Republic of Poland in Vilnius also provided services for the Consular Post in Kaunas and, passport issuance for the offices in Minsk, Grodno, Brest, Riga, Tallinn, and Kaliningrad.

The main responsibilities of the consul in Vilnius can be classified into three categories: protecting the rights and interests of the Republic of Poland and its citizens, working towards the development of friendly relations and cooperation with Lithuania, and collaboration with the Polish minority. Protection of the interests of the Republic of Poland and its citizens abroad included a constant and systematic analysis of the implementation of the provisions of the Vienna Convention as well as the Bilateral Conventions by the authorities of Lithuania, providing emergency assistance to Polish citizens in various cases, passport issuance, the support in finding archival documents, family searches etc. In terms of the development of friendly relations with Lithuania, the General Consulate placed emphasis on bolstering connections with officials and entities of the State of Lithuania through the collaborative organization of events to promote the development of the Polish economy; inspiring initiatives to stimulate the extension of bilateral economic and trade relations and raising awareness of investment prospects.

As the Polish community in Lithuania is the biggest national minority, having a long-standing history and culture, the Consulate's responsibilities included special activities in various fields. The Consulate General promoted the advancement of the Polish minority mainly located in the Vilnius territory, but also in the Kaunas region. Analyzing and notifying all problems significant for the present and future of Lithuanian Poles in many cases contributed to the improvement of the situation, changes in government decisions and reassured that the compatriots from Poland together with the Poles of Lithuania constitute one nation.

Keywords: Consulate General of the Republic of Poland in Lithuania, Lithuania, Polish minority

Lenkijos respublikos konsulato misija Vilniuje (1998–2002)

Santrauka

Šiuolaikinių Lenkijos ir Lietuvos diplomatinių santykių formavimasis prasidėjo tarpukariu. Po Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo Lenkija atnaujino diplomatinius santykius, kurie buvo nutraukti 1939 m. rugsėjo 12 d. Lenkijos Respublikos Generalinis Konsulatas Lietuvos Respublikoje veikė nuo 1991 iki 2008 metų kaip savarankiškas diplo-

matinis padalinys. Lenkijos Respublikos konsulinis skyrius Vilniuje taip pat aptarnavo konsulinį punktą Kaune ir pasų biurus Minske, Gardine, Breste, Rygoje, Taline ir Kaliningrade.

Svarbiausi konsulo Vilniuje uždaviniai gali būti suskirstyti į tris pagrindinius blokus: Lenkijos Respublikos ir jos piliečių teisių ir interesų apsauga, veiksmai siekiant plėtoti draugiškus santykius ir bendradarbiavimą su Lietuva, taip pat bendradarbiavimas su lenkų tautine mažuma. Lenkijos Respublikos interesų apsauga ir jos piliečių priežiūra apėmė nuolatinį ir sistemingą Lietuvos valstybės organų priimamų įstatymų ir sprendimų, kylančių iš Vienos konvencijos ir dvišalių konvencijų, analizavimą, pagalbą Lenkijos piliečiams įvairiais atsitiktiniais atvejais, pasų išdavimą, pagalbą randant archyvinius dokumentus, šeimų ieškojimą ir kt. Plėtodami draugiškus santykius su Lietuva, Generalinis Konsulatas koncentravosi į kontaktų su Lietuvos valdžios institucijų atstovais ir organais stiprinimą, organizuodamas renginius, skatinančius Lenkijos ekonomikos plėtrą; skatinamas iniciatyvas, skirtas plėtoti dviejų šalių ekonominius ir prekybinius santykius bei didinant susidomėjimą investicijomis.

Lenkų bendruomenė Lietuvoje yra didžiausia tautinė mažuma, turinti ilgametę istoriją ir tradicijas, todėl konsulato veikla reikalavo išskirtinių veikslių daugelyje sričių. Generalinis konsulatas skatino lenkų tautinės mažumos vystymąsi, ypač Vilniaus regione, bet taip pat ir Kauno krašte. Daugelio klausimų, svarbių dabartinei ir ateities lenkų situacijai Lietuvoje, analizė ir signalizavimas daugeliu atvejų prisidėjo prie situacijos pagerinimo, valdžios sprendimų pakeitimų ir užtikrino, kad tėvynainiai iš Lenkijos ir Lietuvos lenkai kartu sudaro vieną tautą.

Raktažodžiai: Lenkijos respublikos Generalinis konsulatas Lietuvos respublikoje, Lietuva, lenkų tautinė mažuma

Misja Konsulatu Rzeczypospolitej Polskiej w Wilnie (1998–2002)

Streszczenie

Kształtowanie się nowoczesnej dyplomacji Polski i Litwy rozpoczęło się w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Po uznaniu przez Polskę niepodległości Litwy nawiązano, a z punktu widzenia prawa międzynarodowego, wznowiono stosunki dyplomatyczne, które przerwano po 12 września 1939 r. Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Republice Litewskiej jako samodzielna jednostka dyplomatyczna funkcjonował w latach 1991–2008. Urząd Konsularny RP w Wilnie obsługiwał również Punkt Konsularny w Kownie oraz w wydawaniu paszportów urzędy w Mińsku, Grodnie, Brześciu, Rydze, Tallinie i Kaliningradzie.

Najważniejsze zadania konsula w Wilnie można podzielić na trzy podstawowe bloki: ochrona praw i interesów RP i jej obywateli, działania na rzecz rozwijania przyjaznych stosunków oraz współpracy z Litwą oraz współpraca z mniejszością polską. Ochrona interesów RP i opieka nad jej obywatelami obejmowała stałą i systematyczną analizę wykonywania przez organy Państwa Litewskiego postanowień Konwencji Wiedeńskiej oraz umów bilateralnych, udzielanie pomocy obywatelom Polski w różnych przypadkach losowych, czynności paszportowe, pomoc w odnalezieniu dokumentów archiwalnych,

Artykuły naukowe

poszukiwanie rodzin i in. W zakresie rozwoju przyjaznych stosunków z Litwą KG skupiał się na zacieśnianiu kontaktów z przedstawicielami władz i organów państwa litewskiego poprzez współorganizowanie imprez promujących rozwój polskiej gospodarki; inspirowanie przedsięwzięć stymulujących rozwój dwustronnych stosunków gospodarczych oraz wzrost zainteresowania inwestycjami.

Społeczności polska na Litwie stanowi najliczniejszą mniejszość narodową, posiadającą wielowiekową historię i tradycje, dlatego też praca Konsulatu wymagała czynności wyjątkowych w wielu zakresach. Konsulat Generalny sprzyjał rozwojowi polskiej mniejszości narodowej głównie skupionej wokół ziem wileńskich, ale też na Kowieńszczyźnie. Analiza i sygnalizowanie wszelkich problemów istotnych dla teraźniejszości i przyszłości sytuacji litewskich Polaków w wielu wypadkach przyczyniała się do poprawy sytuacji, zmian decyzji rządowych i upewniała, iż rodacy z Polski wspólnie z Polakami z Litwy stanowią jeden naród.

Słowa kluczowe: Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Republice Litewskiej, Litwa, mniejszość polska